

تجربه زیسته انصراف از جدایی در بین زنان متقاضی طلاق

مقدمه: طلاق پدیده‌ای است که نه تنها خانواده‌ها بلکه در نگاه کلان جامعه را نیز دچار مشکل می‌سازد اما در این بین افرادی نیز وجود دارند که با وجود ارائه درخواست طلاق از این امر منصرف می‌شوند. در پژوهش حاضر تلاش شده است تا ادراک و علل انصراف از طلاق در زنان، مورد واکاوی قرار گیرد.

روش: رویکرد انجام پژوهش کیفی و از نوع روش پدیدارشناسی است. به این منظور ۱۲ زن منصرف شده از طلاق در منطقه ۱۴ شهر تهران در سال ۱۳۹۶ به شیوه داوطلبانه و هدفمند، انتخاب و داده‌ها به روش مصاحبه عمیق و نیمه‌ساختاریافته گردآوری شدند.

یافته‌ها: در سه مقوله اصلی دسته‌بندی شده‌اند: ۱- ادراک زنان در زمان درخواست طلاق تا انصراف که بیشتر زنان از دوران ارائه درخواست طلاق تا برگشت به زندگی مشترک به برزخ و معلق بودن اشاره کردند و دو مقوله اصلی ادراک منفی و ادراک منطقی دسته‌بندی شدند. ۲- دلایل انصراف این زنان که در ۷ مقوله فرزند، عدم حامی، فرصت مجدد، نگاه بد جامعه به زن مطلقه، ترس از تنهایی، استفاده از خدمات مشاورتی و مشاوره‌ای و شخصیت وابسته دسته‌بندی شدند. ۳- نگاه به زندگی کنونی (پس از انصراف)، نیز به سه مقوله امیدوار و راضی، امیدوار و ناراضی و ناامید و ناراضی دسته‌بندی شد که بیشتر زنان از زندگی مشترکشان ناراضی بودند.

بحث: با توجه به نتایج به دست آمده این نکته قابل ذکر است که تعداد زنان منصرف شده از طلاق کم نیستند اما برای بهبود و غنای زندگی این زنان، آموزش ضروری به نظر می‌رسد. در ضمن بحث مشاوره قبل از اقدام به طلاق می‌تواند مفید واقع شود.

۱- سیده مریم پورموسوی

کارشناس ارشد مشاوره و راهنمایی، گروه روانشناسی، دانشکده غیر انتفاعی و غیر دولتی رفاه، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

<Moosavimaryam67@gmail.com>

۲- مریم دیبا واجاری

دکتر مشاوره خانواده، گروه روانشناسی، دانشکده غیر انتفاعی و غیر دولتی رفاه، تهران، ایران

۳- مرتضی منادی

دکتر جامعه‌شناس، گروه روانشناسی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه الزهراء(س)، تهران، ایران

پژوهش حاضر برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد خانم سیده مریم پورموسوی است.

واژه‌های کلیدی:

انصراف از جدایی، زنان متقاضی

طلاق، تجربه زیسته، طلاق

تاریخ دریافت:

تاریخ پذیرش:

Living Experience Related to Renunciation of Separation among Women Applying for Divorce

- ▶ **1- Seyede Maryam Pourmousavi**
M.A. in Counseling and Guidance, Department of Counseling, Refah University of College, Tehran, Iran. (Corresponding Author)
<Moosavimaryam67@gmail.com>
- ▶ **2- Maryam Diba Vajari**
Ph.D. in Family Counseling, Refah University of College, Department of Counseling, Tehran, Iran.
- ▶ **3- Morteza Monadi**
Ph.D. in Sociology, Al Zahra University, Faculty of Psychology, Tehran, Iran.

Keywords:

Alienation, Cyberspace, Deviance, Social Damage, Stigma

Received:

Accepted:

Introduction: Divorce is a phenomenon that affects not only families but also society in general. There are some people who change their minds after applying for divorce. In the present study, an attempt has been made to investigate the perception and causes of divorce among women.

Method: the phenomenological method was used in this qualitative study. For this purpose, 12 divorced women in District 14 of Tehran were voluntarily and purposefully selected in 1396, these were the applicants who had given up their decisions as regards divorce. The data were collected by in-depth and semi-structured interviews.

Findings: The findings of the study were categorized into three main classes: 1- Perception of women during the time between application and renunciation, most of them referred to the period before returning to cohabitation as a dangling state of extreme suffering which was categorized into two main classes of negative perception and logical perception 2 - Reasons for renunciation of were categorized into seven classes of children, lack of support, new opportunity given to them, negative attitude of society towards divorced women, fear of loneliness, use of counseling services, and having dependent personality. 3- Looking at the current life (after renunciation), it was also categorized into three classes of hopeful and satisfied, hopeful and dissatisfied, and disappointed and dissatisfied most of whom were unhappy with their marriage.

Discussion: According to the results obtained, it is worth mentioning that the number of women who have given up divorce is not small, but it seems necessary to improve and enrich the lives of these women through providing them with necessary training. Besides, counseling before divorce can also be helpful.

Extended Abstract

Introducing: social developments at the global level, faced with changes, challenges, issues, and needs. Family has become increasingly threatened by various causes and factors. When family functions, such as the biological, social, cognitive, and emotional functions of one after the other, its members gradually lose the sense of satisfaction, and the gradual decrease in the social satisfaction of the family makes a social rupture and ultimately divorce. In Iran, the first nine months of 1395 in the entire country 135667 divorces were registered, and the ratio of marriage to divorce was 3/9. In the face of all 3/9 marriages, one divorce has been recorded. But according to the country's official statistics that the divorce rate increases, a percentage of divorce applicants get rejected despite demanding dowry, alimony, and legal actions in courts.

Method: The present study is qualitative, and it is defined as "any kind of research whose findings are not achieved through statistical processes and with quantitative purposes". The data of this type of research are collected through observation, interviews or oral interaction, focusing on the meanings and interpretations of the participants. Data collection tool in this research has been semi - structured interview. Semi - structured interviews are defined as "an interview with more construction and more restricted topics in which specific questions are asked from all respondents". The research technique is semi-structured interview and designed by the researcher. The criterion for purposive sampling is selection of people who can provide sufficient information to answer the research questions. After widespread calls in the region, the researcher managed to find 12 people for the interview. The evaluation and validity of the data were used to assess the validity of the data from the evaluation methods and an there was also an external observer, the interviews were sent to the interviewees and the confirmation of sentences and interviews were taken from them. The external observer also supervised all the steps from the interview to coding; the data collection process and analysis were verified. Content analysis was used to find the data. In general, content analysis can be defined as "is a research technique for inferring valid data from the data on their context in meaning. Content analysis the technical analysis on the content of research that includes specialized methods in processing scientific data.

Findings: In this study, three questions were answered.

1. How did women understand how it was when they asked for divorce to withdraw from the separation? It has to be noted that out of 12 participating women who have left home during the divorce process and have lived in their home. How was the majority of interviewees responded to the question of “how did you decide when you decided not to divorce? They said they were not satisfied with the situation and were due to make a big decision to continue or stop their lives. The participants expressed their utmost concern by being pressed by the main family and the nostalgia of their children.
2. What are the reasons for the withdrawal of women seeking divorce? the child, all codes non - coding (due to not having children) mentioned this. lack of support, participants in the context of the sponsor of the two perspectives pointed out that one was financially difficult, and that made people unable to divorce. Another, because the family did not support in the decision, returned. again, each participant in the study appealed to a reason for divorce and asked for the same reasons. The women have continued their lives with their husbands for wanting to change their status. The fear of divorce and the bad look at the divorced woman is a process by which social groups and certain individuals, such as divorced women and head of household, are excluded from society and marginalized, so they can hardly find opportunities to improve their condition. This rejection induces emotion. she gave up her request. Fear of loneliness is one of the impulses of man to marry alone, when it comes to an individual by isolation. Four women gave up divorce for that purpose. Using counsel and consulting sessions, advice from well - informed and informed individuals can always help people in the paths of life, and four women returned to their lives for attending the counseling sessions and using the lawyer. The dependent personality refers to people who need an extreme need to deal with, and this needs to take a cohesive and cohesive behavior and fear separation. 3 women gave up their appeal because of the dependent personality (mother and wife) and a non - rational fear of leaving and hurting others.
3. How does women look at their current common life (after withdrawing)? the way women live in the interview were also studied, and they were asked about

their opinions and views about their lives. These themes expressed satisfaction and hope for life, dissatisfaction and hope of life.

Discussion: Women's perception has been a long - time and painful process since leaving. home to return home. The only thing to say is that if people decide to divorce, they must also measure every aspect of it so they can make a good decision in this regard as research suggests that 90 % of women will regret their decision after divorce. It is possible to say that the existence of a child plays an important role in the lack of divorce. A lack of support was the factors that weakened the decision of women to divorce. The sponsor means that the person is neither financially secure nor that his main family supports him on the way. The role of opportunity in reducing divorce was also examined, which in this way women want to give their wives the latest opportunity because they feel less remorse or less remorse for the future so that the children or others would not have their chance to give them their chance. The fear of divorce and the bad view of society can be discouraging because society rejects those who are special and leave the normal state, causing fear and concern for women, and fear is a deterrent. Fear of loneliness the participants during the interview, and the fear of being left forever bothered them. It can be said that loneliness is a negative and subjective experience characterized by two characteristics of social and social isolation. The use of consulting sessions and taking advantage of the lawyer in a plan that has been applied for several years has been applied by the judiciary after holding a few special - ground consultation sessions or from outside - court consultations can be used to improve the status of life. Individuals with a self - dependent personality are dependent on others for decision - making as well as important decisions for others and cannot do without others. Even when their opinion differs from others ' belief, they sometimes accept the words of others only because they reject them.

Looking at the current life in two aspects of satisfaction and hope after withdrawing from the separation has been investigated. Each of the examples of this research has continued with a different look at their lives. The definition women expressed in the satisfaction of life was the slowing of the conflict, improving the relationship with the wife, giving money to women, the requested changes, and so on. The hope of this kind was defined: a bright future with success that gave some

success to their children's lives. Three of the ladies were satisfied with their lives and hoped for the future. Five women were dissatisfied with their lives, but they hoped to improve their lives. The four ladies had neither hope nor contentment for the future of their lives. One woman asked for a divorce and that it was a sign of a lack of satisfaction and a lack of hope. Due to the abundance of self - determination, the lives of those people are still fragile and you will need help.

Table (1) Perceived categories women of divorce applicants

main theme	theme	FEATURES
Negative perception	Negative Emotions	Aggression, Anger, Depression, Crying, Discomfort, Worry, Anger, Anxiety, Anger, Fear, Hate, Shout, Sadness
	Doubt	Doubt, hesitation, emptiness, lack of support, ambiguous future, uncertainty, expectation, loneliness, black feelings of doubt
Logical perception	Thinking	Automated Thoughts, False Thoughts, Review, Unconscious Thoughts, Remembrance Thinking Memories
	Reform	Take action, make decisions, solve problems, ask for help, consult, talk about

Table (2) Reasons to cancel the separation with abundance

main theme	theme	FEATURES
Canceling Separation	child	The existence of a child, the age of the child, their number
	No sponsor	Poverty, lack of financial support, lack of emotional support
	The fear of divorce	Wait, thinking about the future
	Chance again	Fear of divorce, community labeling, lack of bright career prospects, family and...
	Fear of loneliness	To be alone
	Use counseling	Enjoy counseling and counseling, speaking with a knowledgeable and experienced person
	Dependent personality	Clinging to people with power, inability to do activities without others

Table (3) Present life participant in interviews

Life satisfaction and hope	Lack of satisfaction and frustration in life	
	Lack of satisfaction and hope for life	Lack of satisfaction and lack of hope for life
3	5	4

Ethical considerations**Authors' Contributions**

All authors have contributed to the paper. Financial Resources There is no direct financial support from any entity or organization for the publication of this article.

Funding

In the present study, all expenses were borne by the author and he did not have any sponsors.

Conflict of interest

This article does not overlap with other published works by the authors.

Following the principles of research ethics in this article all rights related to research ethics are respected.

Acknowledgments

In this article, all rights relating to references are cited and resources are carefully listed.

مقدمه

تحولات اجتماعی در دهه‌های گذشته در سطح جهانی، نظامهای خانواده را با تغییرات، چالشها، مسائل و نیازهای جدید و متنوعی مواجه ساخته و طی همین مدت خانواده به شکل فزاینده‌ای از سوی علل و عوامل متعدد و پیچیده‌ای در معرض تهدید قرار گرفته است. وقتی کارکردهای خانواده از قبیل کارکردهای زیستی، اجتماعی، شناختی و عاطفی یکی پس از دیگری آسیب می‌بیند اعضای آن به تدریج احساس رضایتمندی خود را از دست می‌دهند و کاهش تدریجی رضایتمندی اجتماعی خانواده ابتدا موجب گسستگی اجتماعی و در نهایت باعث طلاق می‌شود (آماتو^۱، ۱۹۸۸، ترجمه محمدی زادگان، ۲۰۱۲). طلاق به‌عنوان جدایی یک زوج از یکدیگر به کارکرد خانواده نیز صدمه می‌زند. مشکلات اقتصادی و اجتماعی ناشی از طلاق مانع از ارضای بسیاری از نیازهای فیزیولوژیک و عاطفی فرزندان می‌شود و می‌تواند در فرایند اجتماعی شدن و فرهنگ پذیری اختلال ایجاد کند (قهاری و بوالهروی، ۲۰۱۶)، همچنین طلاق از مهم‌ترین پدیده‌های حیات بشری نیز تلقی می‌شود. این پدیده دارای اضلاعی به‌تمامی جوانب و اضلاع جامعه انسانی است: طلاق نخست، یک پدیده روانی است، زیرا بر تعادل روانی نه‌تنها دو انسان بلکه فرزندان، بستگان، دوستان و نزدیکان اثر می‌نهد، چون تنها واحد مشروع و اساسی تولیدمثل یعنی خانواده را از هم می‌پاشد. دوم اینکه پدیده‌ای است، اقتصادی، چون به گسست خانواده به‌عنوان یک واحد اقتصادی می‌انجامد و امحاء تعادل روانی انسانها، موجبات بروز اثراتی سهمگین در حیات اقتصادی آنها را فراهم می‌کند. سوم اینکه بر کیفیت جمعیت اثر می‌نهد، چون موجب می‌شود فرزندان محروم از نعمت خانواده، تحویل جامعه شوند که به‌احتمال زیاد فاقد شرایط لازم در راه احراز مقام شهروندی یک جامعه‌اند. چهارم اینکه طلاق یک پدیده فرهنگی است که در هر جامعه و در هر فرهنگی تابع ارزشها و هنجارهای آن جامعه است (ساروخانی، ۲۰۱۹). در ایران،

1. Amato

نه ماهه سال ۱۳۹۵ در کل کشور ۵۳۵۶۷۰ ازدواج و ۱۳۵۶۶۷ طلاق به ثبت رسیده است و نسبت ازدواج به طلاق در این مدت ۳/۹ است. یعنی در مقابل هر ۳/۹ ازدواج انجام شده ۱ طلاق به ثبت رسیده است. در این میان استان تهران (با نسبت ۲/۴) کمترین نسبت ازدواج به طلاق را به خود اختصاص داده است (سایت سازمان ثبت‌احوال کشور، ۲۰۱۷). اما با توجه به اعلام آمارهای رسمی کشور مبنی بر افزایش طلاق، درصدی از متقاضیان طلاق با وجود درخواست مهریه، نفقه و انجام کارهای قانونی در دادگاهها، از درخواست خود منصرف می‌شوند.

پژوهشگران (کاملی، ۲۰۰۷؛ جوادی و جوادی، ۲۰۱۱؛ مشکی و همکاران، ۲۰۱۱؛ صدراالشرافی و همکاران، ۲۰۱۲؛ قاسمی و ساروخانی، ۲۰۱۳) به بررسی علل و پیامدهای طلاق پرداخته‌اند، که بیشتر پژوهشگران داخلی از روش کمی به خصوص با ابزار پرسشنامه‌های استاندارد (که اغلب غربی هستند) به جمع‌آوری داده‌های خود پرداخته‌اند. درحالی‌که پژوهشگران خارجی بیشتر از روشهای کیفی با تحلیلهای عمیق محتوای داده‌های خود و کمتر از روش کمی استفاده کرده‌اند (منادی و همکاران، ۲۰۱۵). در صورتی‌که تحقیقات متعددی با روشهای کیفی صورت پذیرفته است که منجر به شناخت عمیق افراد و یا بخشهای مختلف جامعه اعم از ساختارها و کارکردها به کمک نظریه‌های موجود خارجی و یا امکان ساختن نظریه برای پژوهشگران و جامعه علمی فراهم می‌کند. از آن‌رو به دلیل فقدان چنین روشی در تحقیقات، نیز توجه نکردن محققین به این زمینه و نگاهی نو به پدیده طلاق (علت انصراف از جدایی)، ضرورت دیگر انجام این پژوهش توجه خاص به افرادی است که از درخواست طلاق خود منصرف می‌شوند.

تغییرات پیش‌آمده در زندگی خانوادگی و تبعاتی که برای زندگی اجتماعی دارد، غالباً به‌عنوان زوال خانواده و اجتماع تفسیر می‌شود، این تفسیر را نظریه زوال خانواده^۱ می‌نامند.

1. Theory of Family Decline

بر اساس این تفسیر، تغییراتی که در زندگی خانوادگی رخ داده است (از جمله کاهش نرخ ازدواج و زادوولد، افزایش نرخ ازدواجهای غیررسمی، طلاق و خانواده‌های تک والد، افزایش اشتغال زنان و افزایش فردگرایی در روابط خصوصی)، موجب فروپاشی خانواده خواهد شد و از آنجا که خانواده مقتدر، بنیان جامعه مقتدر است، عقیده بر آن است که فروپاشی خانواده به فروپاشی جامعه منجر خواهد شد (پوتنام^۱، ۱۹۹۵، به نقل از جلالی، ۲۰۰۹).

پژوهش شاهمرادی (۲۰۱۶) و رستگاری (۲۰۱۲) نشان می‌دهد که افزایش تعداد فرزند و میزان درآمد احتمال طلاق را کاهش می‌دهد. علی ماندگاری و رزاقی (۲۰۱۶) مسئله اقتصادی را یکی از عوامل درگیر با طلاق دانسته است. پژوهش استفنسون و دلانگیس^۲ (۲۰۱۹) در زمینه تأثیر استرس درک شده زمان طلاق بر افراد و فرزندان نشان داد که این استرس می‌تواند مخرب و تأثیرگذار باشد. آریوجو و لیما^۳ (۲۰۱۶) در پژوهشی با هدف درک احساسات زنان و مردان در زمان جدایی نشان دادند که افراد درگیر ترمیم هویت شخصی^۴ خود بودند و این دوران را دوره بحرانی نامیده‌اند و احساس شکست، غم و اندوه در آنها غالب بوده است. مور^۵ (۲۰۱۵) در پژوهش خود به این نتیجه رسیده است و استدلال می‌کند یک مدت معین جدایی که با توافق زوجین صورت می‌گیرد، می‌تواند روند زندگی زوجین را از ابهامات موجود پاک کند و این دوره انتظار بهبود روابط نباید خیلی طولانی گردد، اما با توجه به فرهنگ ایرانی، در طلاقهای غیر توافقی زنان به بهانه قهر از خانه خارج شده و در مدت زمانی که در خانه‌ای به غیر خانه خود زندگی می‌کنند، برای طلاق برنامه‌ریزی می‌کنند. در سال ۲۰۰۵ رافل^۶ دست به تعریف نوعی جدایی به نام متارکه موقت کنترل شده^۷ (CS) زد و این چنین تعریف نمود: «نوعی جدایی است که زن و مرد در طول زمان مشخص و مقرر به دور از یکدیگر زندگی می‌کنند. در این جدایی زن و مرد به توافقی از یک قرارداد می‌رسند».

1. Putnam

2. Stephenson and Delongis

3. Araujo and Lima

4. identity

5 Moore

6. Raffel

7. Controlled Separation

در این پژوهش دلایل افرادی که تن به این نوع جدایی داده‌اند مورد بررسی قرار گرفت. برخی از این علتها عبارتند از: ۱- اعتقادات مذهبی و باورهای ارزش محورانه اشخاص مانع از فروپاشیهای آسان روابط زناشویی می‌شود. ۲- برخی افراد این‌گونه استدلال کردند که متارکه و طلاق آسیبهایی روحی اعضای خانواده را بیش از پیش تشدید می‌کند. به علاوه افراد مردد بر این باورند که ممکن است ازدواجهای بعدیشان، بدتر از ازدواج کنونی‌شان باشد. ۳- از دیگر عوامل بازدارنده می‌توان به دغدغه‌های مرتبط با گسیختن کانون خانواده و عوارض جسمانی و روحی اشاره کرد. ۴- ممکن است کیفیاتی چون ترس از تنهایی، احساس ناامنی و بی‌کفایتی، وابستگی به همسر و احساس ناکامی نیز در این رابطه نقش آفرین باشد (رحمتی، ۲۰۰۵).

پژوهشهایی که بتواند این موضوع را روشن کنند یافت نشد و همان‌طور که پیشتر بیان شد، در زمینه طلاق اکثر پژوهشها به علل و پیامدهای طلاق و اندکی نیز به زندگی بعد از طلاق در زنان و مردان پرداخته شده است. از آن جهت پژوهش حاضر قصد دارد با استفاده از تجربیات زنان منصرف شده از طلاق و جدایی دلایل انصراف زنان را بررسی کند. سؤالات پژوهش حاضر به قرار زیر است: ۱) درک زنان از زمانی که درخواست طلاق دادند تا انصراف از جدایی، چگونه تغییر کرده است؟ ۲) دلایل انصراف از جدایی زنان متقاضی طلاق چیست؟ ۳) نگاه زنان به زندگی مشترک کنونی خود (پس از انصراف) چگونه است؟

روش

به لحاظ روش شناختی، این پژوهش در دامنه مطالعات کیفی از نوع پژوهش پدیدارشناسی قرار می‌گیرد. روش تحقیق پدیدارشناسی، عبارت است از مطالعه تجربه زیسته یا جهان زندگی (مانن^۱، ۲۰۱۵). به عبارتی دیگر این روش تحقیق، به جهان آنچنان که به وسیله یک

1. Manen

فرد زیسته و در ذهن او پدیدار می‌شود، همچون جهان یا واقعیتی که جدای از انسان باشد، توجه دارد و می‌کوشد معانی را آنچنان که در زندگی روزمره انسان شکل می‌گیرد، کاوش نماید و با بازنگری تجارب متداول، مسلم و بدیهی پنداشته شده و همچنین با آشکار ساختن معانی جدید یا مغفول مانده از این تجارب، به فهم جدیدی از جهان زندگی نایل شود (پاولکینگهورن^۱، ۱۹۸۳). بنابراین در این پژوهش به منظور بررسی تجربه زنان و برداشتهای متقاضی طلاق در مورد انصراف آنها از جدایی، از میان رویکردهای متعدد کیفی، از روش پدیدارشناسی استفاده شد.

در روش کیفی، به دلیل زمان، هزینه و عمق در عمل مطالعه تعداد وسیعی از افراد میسر نیست، زیرا هدف، شناسایی و بررسی اطلاعاتی است که هم باید دقیق باشد و هم عمیق. لذا، تعداد محدودی مورد مطالعه قرار می‌گیرند. از این جهت به آن جامعه پژوهشی گفته می‌شود (منادی، ۲۰۱۵). یعنی جامعه‌ای محدود که مورد بررسی و پژوهش واقع شده‌اند. هدف اصلی تحقیق کشف اصولی است که در همه موارد صادق باشد. اما مطالعه تمامی جامعه به گونه‌ای که به یک قاعده کلی بی‌انجامد اگر محال نباشد دست کم عملی نیست. لذا در پژوهش کیفی نمونه‌ها محدودتر است. محمدپور (۲۰۱۳) معتقد است که تحقیق کیفی نوعی تناوب یا نوسان در بین دامنه و عمق است که می‌توان گفت «محقق با در نظر گرفتن منابع اندک و زمان محدود می‌تواند به بررسی مجموعه‌ای خاص از تجربه‌ها یا پدیده‌های مربوط به تعداد زیادی از مردم یا دامنه بازتری از تجربه‌ها برای تعداد اندکی از افراد بپردازد». به همین منظور با ۱۲ خانم متأهل منصرف شده از طلاق مصاحبه انجام شد. تعداد نمونه‌های پژوهشی با اشباع نظری تعیین شد. برای انتخاب مشارکت‌کنندگان از روش نمونه‌گیری هدفمند استفاده شده است. «نمونه‌گیری هدفمند یکی از رایج‌ترین راهبردهای نمونه‌گیری است که در آن گروه‌های شرکت‌کننده مطابق معیارهای از پیش تعیین شده و بر اساس پرسشهای خاص

1. Polkinghorne

پژوهشی انتخاب می‌شوند» (مک، ۲۰۱۴، ترجمه نادری و همکاران، ۲۰۱۵). مهم‌ترین ملاک در نمونه‌گیری هدفمند انتخاب افرادی است که بتوانند اطلاعات لازم و کافی را برای پاسخ به پرسشهای پژوهش فراهم آورند. پژوهشگر در سال ۱۳۹۶ پس از فراخوانهای گسترده در سطح منطقه ۱۴ نتوانست هر ۱۲ نفر را برای مصاحبه بیابد به همین منظور با همکاری سرای محله جوادیه در منطقه و برگزاری کلاسهای آموزشی برای زنان متأهل تعدادی از نمونه‌ها (۶ خانم) را شناسایی کرد. برای باقی نمونه‌ها (۳ خانم) از موسسه خیریه‌ای که در محله وجود داشت استفاده شد. ۳ نمونه مورد نظر نیز از طریق دیگر افراد معرفی شدند. مصاحبه‌ها نیز در سرای محله، موسسه خیریه، منزل معرف، مدرسه قرآن و پارک انجام شد.

به منظور گزینش شرکت‌کنندگان در این پژوهش از معیارهای ورود به شرح ذیل استفاده شد: ۱- زنان می‌بایست حداقل یک مرتبه درخواست رسمی خود را در زمینه طلاق به دادگاه ارائه داده باشند؛ ۲- حداقل نه ماه از انصراف آنها گذشته باشد؛ ۳- داوطلب شرکت در پژوهش باشند. ملاکهای خروج نیز عبارت بودند از زنانی که فرآیند پژوهش را به طور کامل طی نکنند و یا در روند پژوهش مشخص شود که حائز شرایط ورود نبوده‌اند.

ابزار گردآوری اطلاعات در این پژوهش مصاحبه نیمه‌ساختاریافته بوده است. بیابانگرد (۲۰۱۲) مصاحبه نیمه‌ساختاریافته را چنین تعریف می‌کند: «مصاحبه‌ای است که دارای ساخت بیشتر و موضوع محدودتری است و سؤالات خاصی از تمام پاسخگویان پرسیده می‌شود». اما آنها آزاد هستند پاسخ خود را به هر طریقی که می‌خواهند سازمان دهند و مطرح کنند (دلور، ۲۰۱۷) و دست مصاحبه‌گر در نحوه پرسیدن سؤالات بازتر است که ترتیب پرسشها نیز مهم نیست. برای ذخیره ساختن مصاحبه‌ها نیاز است تا محقق از یک وسیله ضبط‌کننده صوت بهره ببرد. در این پژوهش نیز سؤالات مصاحبه از نوع نیمه‌ساختار یافته و توسط محقق طراحی شده است که پس از تأیید روایی صوری توسط اساتید، مصاحبه اصلی انجام گرفت. سؤالات اصلی از این قبیل بود: «درک شما از رخدادهای زمان درخواست طلاق تا

بازگشت به زندگی چگونه بوده است؟ احساس شما نسبت به جدایی در آن زمان چگونه بوده؟ مشکلاتی که در زندگی داشتید چه بود؟ دلیل اصلی درخواست طلاق شما چه بود؟ چه شد که از درخواست خود منصرف شدید؟ چه کارهایی در آن زمان انجام دادید؟ الآن که از طلاق منصرف شدید چه احساسی نسبت به زندگی خود دارید؟» اما در طول مصاحبه از سؤالات روشن‌کننده و پیگیری نیز استفاده شد البته از آن‌رو که هر فرد به نوع خاصی مسائل را مطرح می‌کرد، سؤالات متفاوتی نیز در هنگام مصاحبه پرسیده شد.

با توجه به کیفی بودن روش، قصد تعمیم نتایج به جامعه وجود ندارد. به‌طور کلی تعمیم هدف اصلی تحقیق کیفی نیست؛ دو دلیل عمده بر این وضعیت متصور است: نخست اینکه، مردم و محیط‌های مورد بررسی در تحقیق کیفی به‌ندرت به شیوه احتمالی و تعداد کافی انتخاب می‌شوند. دوم اینکه، در برخی اشکال تحقیق کیفی، هدف تشریح گروه معینی از افراد یا رویدادها در یک بستر خاص است (محمد پور، ۲۰۰۹). برای بررسی و تأمین روایی و پایایی داده‌ها از شیوه‌های ارزیابی شرکت‌کننده‌ها و ناظر خارجی استفاده شد. پس از پیاده‌سازی اطلاعات در کاغذ برای مصاحبه‌شوندگان ارسال می‌شد و تأیید جملات و مصاحبه از آنها گرفته می‌شد. ناظر خارجی نیز بر تمامی مراحل از مصاحبه تا کدگذاریها نظارت داشته و فرآیند جمع‌آوری داده‌ها و تحلیل، بررسی و تأیید شدند.

به منظور تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی، از تحلیل مضمون^۱ استفاده شد که از کارآمدترین روشهای تحلیل داده‌های کیفی به‌ویژه در پژوهشهای پدیدارشناختی است (گست، مک کوین و نامی^۲، ۲۰۱۱). در تحلیل مضمون منظور از واحدهای معنی کلیدواژه‌ها یا طبقه‌های تجزیه و تحلیلی هستند که از تجارب زیسته یا گفته‌های مشارکت‌کنندگان استخراج می‌شود (استریوبرت و کارپنتر^۳، ۲۰۰۳). تحلیل مضمون دارای مراحل مختلفی است و هر پژوهشگر

1-thematic analysis

2-Guest, MacQueen, and Namey

3-Streubert and Carpenter

باید این مراحل را طی کند تا به محتوای آشکار و پنهان متن مورد بررسی و اهداف پژوهش برسد. این مراحل شامل: ۱- تحلیل اولیه متن، ۲- انتخاب واحد تحلیل، ۳- شناسایی کلمات معنی‌دار، ۴- شناسایی تمها، ۵- تحلیل عمیق هر متن، ۶- طبقه‌بندی کردن داده‌ها و ۷- تبیین نتایج، هستند که پژوهشگر آنها را طی می‌کند تا به شناخت دقیق و عمیق مورد نظر خود دست یابد (منادی و همکاران، ۲۰۱۵: ۲۱۵). با توجه به این مراحل، پژوهشگر ابتدا نیاز است چندین مرتبه کل مصاحبه خوانده شود پس از آن تحلیل اولیه متن صورت گرفته، واحد تحلیل در این پژوهش جمله‌ها بودند. زیر هر جمله مرتبط با موضوع خط کشیده می‌شود و بعد سعی می‌شود جملات معنی‌دار را تبدیل به عبارت کرد و از آنها مفهوم خاصی را استخراج کرد. این مفاهیم هستند که مقوله یا تمهای اصلی پژوهش را تشکیل می‌دهند. پس از آن به طبقه‌بندی داده‌ها پرداخته و هر مفهومی که تکرار شده بود در زیرمجموعه یک تم اصلی قرار گرفت. در یک پژوهش ممکن است چند صد مفهوم استخراج شود اما مقوله‌ها کلی‌تر و تعداد محدودتری نسبت به مفاهیم هستند. هر مصاحبه به صورت جداگانه بررسی می‌شود و در آخر اطلاعات به صورت یک کل واحد آورده می‌شود.

یافته‌ها

جدول (۱) مشخصات عمومی مشارکت‌کنندگان را نشان می‌دهد. میانگین سن زنان ۳۸ سال، میانگین مدت مصاحبه ۴۸ دقیقه و میانگین تعداد فرزندان ۱/۶ است. ۶ نفر از زنان شاغل و ۶ نفر از آنها خانه‌دار بودند. تحصیلات مشارکت‌کنندگان به این ترتیب بود: ۸ نفر دیپلم و زیر دیپلم، ۲ نفر فوق دیپلم، ۱ نفر کارشناسی و ۱ نفر کارشناسی ارشد. در هنگام درخواست طلاق ۸ نفر خانه را ترک کرده و ۴ نفر منزل خود را ترک نکرده بودند.

جدول (۱) مشخصات عمومی مشارکت کنندگان

کد	تحصیلات	شغل	سن	تعداد فرزند	ترک خانه	مدت مصاحبه (دقیقه)
۱	سیکل	شاغل	۲۸	۱	بله	۴۰
۲	سیکل	خانه‌دار	۴۹	۲	خیر	۲۵
۳	دیپلم	خانه‌دار	۵۲	۳	بله	۴۰
۴	کارشناسی	شاغل	۳۸	۱	بله	۵۵
۵	پنجم ابتدایی	خانه‌دار	۴۲	۲	بله	۵۲
۶	دیپلم	شاغل	۳۰	۱	بله	۵۷
۷	دیپلم	شاغل	۳۹	۳	خیر	۵۷
۸	کارشناسی ارشد	شاغل	۳۵	۱	خیر	۴۵
۹	دیپلم	خانه‌دار	۳۶	۳	بله	۵۲
۱۰	فوق دیپلم	خانه‌دار	۳۳	۰	بله	۴۵
۱۱	سیکل	شاغل	۳۸	۲	بله	۶۵
۱۲	فوق دیپلم	خانه‌دار	۳۸	۱	خیر	۴۳

۱- ادراک انصراف از جدایی

باید در ابتدا اشاره شود که از ۱۲ زن مشارکت‌کننده ۸ نفر در حین طی کردن مراحل طلاق خانه را ترک کرده و در خانه پدری خود سکونت داشته‌اند. اکثر مصاحبه‌شوندگان در پاسخ به این پرسش که «دورانی که تصمیم گرفتید از طلاق منصرف شوید، چگونه بود؟» اظهار داشته‌اند که از وضعیت آن دوران رضایت نداشتند و قرار بوده یک تصمیم

بزرگ برای ادامه یا توقف زندگی خود بگیرند. مشارکت کنندگان تحت فشار بودن از جانب خانواده اصلی و دل‌تنگی فرزندان را بیشترین نگرانی خود عنوان کردند. ۳ مشارکت‌کننده از دادگاههای خانواده و روند کند آن شکایت داشتند. یکی از مشارکت‌کنندگان نیز اعلام داشت قصد طلاق نداشته و فقط تصمیم داشته همسر خود را تهدید کند تا اعتیاد خود را ترک کند. یکی دیگر از مشارکت‌کنندگان (دیپلم، شاغل، ۳۰ ساله) در این باره می‌گوید:

«خونه بابام بودم همسرم زنگ می‌زد که من برگردم؛ از طرفی هم گوشی رو می‌داد به دخترم تا گریه کنه تا دل من به رحم بیاد؛ من خیلی از این قضیه رنج می‌بردم ولی باید این اتفاق می‌افتاد. خیلی اومد جلوی در خونه، دیگران رو واسطه قرار داد. ولی من نرفتم. تا اینکه تغییری که می‌خواستم اتفاق افتاد.»

مقوله‌هایی که در زمینه ادراک زنان از انصراف از جدایی مشارکت‌کنندگان استخراج شده است، به قسم زیر است:

جدول (۲) مقوله‌های (تم) ادراک زنان از انصراف از جدایی

تمهای اصلی	تمهای فرعی	کدهای اولیه
ادراک منفی	هیجانان منفی	پرخاشگری، خشم، افسردگی، گریه، ناراحتی، نگرانی، عصبانیت، اضطراب، دلهره، ترس، نفرت، بغض، غصه
	تردید	شک، دودلی، عدم حمایت، آینده مبهم، بلا تکلیفی، انتظار، تنهایی، احساسهای سیاه و سفید
ادراک منطقی	تفکر	افکار خودکار، افکار باطل، بازبینی، افکار ناخودآگاه، یادآوری خاطرات
	اصلاح	اقدام، تصمیم‌گیری، حل مسئله، کمک خواستن، مشورت، صحبت کردن

دو ادراک منفی و منطقی از مصاحبه‌ها استخراج شد که به تفکیک بحث خواهد شد. در ضمن باید اشاره کرد تمام زنان این ادراکها را تجربه کرده‌اند.

۱-۱- ادراک منفی

در این مقوله دو تم فرعی هیجانات منفی و تردید از مصاحبه با مشارکت‌کنندگان استخراج شده است.

اول) هیجانات منفی. از زمانی که زنان تقاضای طلاق داده‌اند تا زمان انصراف از جدایی، هیجانات منفی را اشاره کردند که به عنوان مقوله فرعی هیجانات منفی دسته‌بندی شد. این زنان هر یک به دلیلی درخواست طلاق داده‌اند، این درخواست همراه با هیجاناتی بوده است که اغلب منفی بوده‌اند. هیجاناتی از قبیل دلهره، نگرانی، ناراحتی، غم، ترس، پرخاشگری، خشم، افسردگی، گریه، بغض، غصه، نفرت، اضطراب و غیره.

«وقتی درخواست طلاق دادم چند روز گریه می‌کردم و ناراحت بودم». کد (فوق‌دیپلم،
خانه‌دار، ۳۳ ساله)

دوم) تردید. زنان مشارکت‌کننده دودلی، شک، خالی شدن، عدم حمایت، آینده مبهم، بلاتکلیفی، انتظار، تنهایی، احساس دوقطبی، درست یا غلط و سیاه‌وسفید را تجربه کردند که در مقوله فرعی به نام تردید دسته‌بندی شد.

«زمان ترک خونمون همش می‌گفتم چه کاری باید بکنم برگردم یا نه؟» کد (دیپلم،
شاغل، ۳۰ ساله)

۲-۱- ادراک منطقی

این تم اصلی خود به دو مقوله فرعی تفکر و اصلاح تقسیم شده است. در زمینه ادراک منطقی به نظر می‌رسد هیجانات فروکش کرده و بخش منطقی افراد فعال شده است.

اول) تفکر. افکار خودکار، افکار باطل، بازبینی، چرخه فکر، افکار ناخودآگاه، یادآوری خاطرات در صحبت‌های زنان اشاره شده که در مقوله تفکر دسته‌بندی شده است.

«به ساعت داشتم خونه تمیز می‌کردم اما اصلا حواسم سر جاش نبود.» کد (فوق‌دیپلم،

خانه‌دار، ۳۸ ساله)

دوم) اصلاح. در مصاحبه‌های انجام شده به اقدام، تصمیم‌گیری، حل مسئله، کمک خواستن از دیگران، مشورت، صحبت کردن اشاره شده است که در مقوله اصلاح طبقه‌بندی شده است.

«یهو به خودم اومدم که دیگه داشت دیر می‌شد، داشت دستی دستی زندگیم نابود

می‌شد، باید به کاری می‌کردم. کد (سیکل، خانه‌دار، ۵۲ ساله)

۲- دلایل انصراف زنان از جدایی

در این قسمت مقوله‌هایی را که مشارکت‌کنندگان در پاسخ به دلایل انصراف از جدایی شان اعلام کردند بررسی می‌شود. ۷ مقوله فرعی فرزند، عدم حامی، فرصت مجدد، نگاه بد جامعه به زن مطلقه، ترس از تنهایی، استفاده از خدمات مشاورتی و مشاوره‌ای و شخصیت وابسته دلایل انصراف از جدایی این زنان بیان شد.

جدول (۳) مقوله‌های (تم) دلایل انصراف زنان از جدایی

تمهای اصلی	تمهای فرعی	کدهای اولیه
انصراف از جدایی	فرزند	وجود فرزند، سن پایین فرزند، تعداد آنها
	عدم حامی	فقر، نبود پشتیبانی مالی، نداشتن حمایت عاطفی
	فرصت مجدد	صبر، فکر کردن به آینده
	نگاه بد جامعه به زن مطلقه	ترس از طلاق، برجسب زدن جامعه، نداشتن آینده روشن شغلی، خانوادگی و ...
	ترس از تنهایی	تنها ماندن
	استفاده از خدمات مشورتی و مشاوره‌ای	بهره‌گیری از مشاوره و وکیل، صحبت کردن با فرد دانا و باتجربه
	شخصیت وابسته	چسبیدن به افراد دارای قدرت، ناتوانی در انجام فعالیتها بدون دیگران

اول) فرزند. همه کدها به غیر از کد ۱۰ (به دلیل نداشتن فرزند) به این مطلب اشاره کردند. «بچه‌هامو چیکار می‌کردم اون موقع دخترم ۱۰ سالش بود و پسرم ۶ سال داشت.» (سیکل، خانه‌دار، ۴۹ ساله)

زنان مشارکت‌کننده از آینده فرزندانشان و نداشتن خانواده برای آنها نگران بودند و اینکه ممکن است آنها به اعتیاد و دیگر معضلات اجتماعی گرفتار شوند حاضر به انصراف از درخواست طلاق شدند.

دوم) عدم حامی. مشارکت‌کنندگان در زمینه مقوله حامی به دو منظر اشاره کردند، یکی اینکه فرد از لحاظ مالی مشکل دارد و همین امر موجب شده بود تا افراد نتوانند طلاق بگیرند. دیگری از لحاظ اینکه خانواده اصلی، فرد را در این تصمیم حمایت عاطفی نکردند بازگشت داشتند. در این مورد برخی خانواده‌ها با مسئله طلاق فرزندشان مشکل داشتند. که ۷ زن به دلیل نداشتن حامی به زندگی خود برگشتند.

«دو تا از خواهرام به خاطر اینکه شوهراشون به فاصله دو سال فوت کردند
الآن پیش مادر و پدرم زندگی می‌کنند من کجا برم؟ آگه برم که منم میشم سر بار او نا.»
(دیپلم، شاغل، ۳۹)

این زنان با اشاره به اینکه خانواده‌هایشان از کاری که قرار است انجام دهند رضایت ندارند و آنها را متقاعد می‌کنند تا از این کار منصرف شوند به همین منظور از جدایی منصرف شده‌اند.

سوم) فرصت مجدد. هر یک از افراد شرکت‌کننده در پژوهش به دلیلی درخواست طلاق دادند و خواستار رفع همین دلایل شده بودند. ۵ زن به دلیل اینکه درخواستشان موجب تغییر وضعیت قبلی شده است به زندگی خود با همسرشان ادامه داده‌اند.

«زن: ... او مد ساک رو از دستم گرفت و گفت بشین با هم حرف بزنیم و من هم گفتم
من حرفی ندارم چون تو می‌گی همینی که هست و تو نمی‌خوای تغییر کنی. مرد: باشه
مگه تو نمی‌گی که درخواست طلاق دادی دو ماه به من فرصت بده و تو کاغذ بنویس
از من چی می‌خوای آگه من تغییر نکردم بعد از دو ماه برو فرقی برای تو نمی‌کنه دو ماه
اینور و اونور، به قول خودت ۱۲ سال سوختی این دو ماه هم روش. زن: گفتم باشه
این دفعه رو هم به خاطر حرفت می‌مونم اما باید تعهد بدی که آگه تغییرات حاصل
نشد خودت می‌ای، طلاق من رو میدی.» (کارشناسی ارشد، شاغل، ۳۵ ساله)

زنانی که به همسرانشان فرصت دادند به خواسته‌های خودشان رسیدند و همسران نیز در تغییرات انجام شده همکاری کردند.

چهارم) نگاه بد جامعه به زن مطلقه. طرد اجتماعی فرایندی است که در نتیجه آن، گروه‌های اجتماعی و افرادی معین مانند زنان مطلقه و سرپرست خانوار، از اجتماع طرد و به حاشیه رانده می‌شوند؛ بنابراین به‌سختی می‌توانند فرصتهایی برای بهبود شرایط خود پیدا

کنند (افراسیابی و جهانگیری، ۲۰۱۶). این طرد شدن احساس ترس را در افراد القا می‌کند. ۵ زن به خاطر همین منظور از درخواست خود منصرف شدند.

«من از دعوا متنفرم؛ از طلاق متنفرم؛ طلاق می‌گرفتم که چی بشه همه منو به یه چشم دیگه نگاه می‌کردند می‌گفتند مطلقه هستم...» (سیکل، شاغل، ۳۸ ساله)

پنجم) ترس از تنهایی. یکی از انگیزه‌های انسان برای ازدواج رفع تنهایی است (حیدری و همکاران، ۲۰۱۴) که با جدا شدن، این تنهایی به سراغ فرد خواهد آمد. ۴ زن به خاطر همین منظور از طلاق منصرف شدند.

«من به غیر از شوهرم کسی رو ندارم اگه طلاق می‌گرفتم تنها می‌موندم» (دیپلم، شاغل، ۳۹ ساله)

ششم) استفاده از خدمات مشاورتی و مشاوره‌ای. مشورت گرفتن از افراد آگاه و مطلع همواره می‌تواند در مسیرهای زندگی به افراد کمک کند و چهار زن به خاطر شرکت در جلسات مشاوره و استفاده از وکیل به زندگی خود برگشتند.

«دادگاه برامون پنج جلسه مشاوره اعلام کرد من و همسرم اونجا خیلی باهم حرف زدیم و فهمید اون خانم (زن صیغه‌ای شوهر) کارش این بوده و مردا رو تلکه می‌کرده تو جلسه مشاوره خیلی ابراز پشیمونی کرد و ازم خواهش کرد تا برگردم.» (فوق دیپلم، خانه‌دار، ۳۳ ساله)

هفتم) **شخصیت وابسته**. به افرادی گفته می‌شود که فرد نیاز مفرط و فراگیر دارد که دیگران به او رسیدگی کنند و این نیاز باعث می‌شود رفتار مطیعانه در پیش بگیرد و از جدا شدن بترسد (گنجی، ۲۰۱۴). ۳ زن به دلیل داشتن شخصیت وابسته (به همسر) و یک ترس غیرمنطقی از ترک شدن و ناراحت شدن دیگران، از درخواست خود منصرف شدند.

«می‌ترسیدم که برم همسرم تنها می‌موند. من تو این سالها نداشته بودم اصلا ناراحت

بشه چون دوشش داشتیم؛ آگه می رفتیم اون ناراحت می شد به خاطر همین برگشتم.
اصلا مادرشینا نمی دونن معتاده چون نداشتیم کسی بفهمه» (سیکل، شاغل، ۲۸ ساله)

۳- نگاه به زندگی فعلی

نحوه ادامه زندگی زنان شرکت کننده در مصاحبه نیز مورد بررسی قرار گرفت و از آنها در مورد نظرشان و نگاه به زندگی فعلیشان سؤال شد که پاسخها در دو منظر رضایت و امیدواری بیان شدند و این تمها رضایتمندی و امیدواری به زندگی، عدم رضایتمندی و عدم امیدواری به زندگی را شامل می شود، به اختصار به آنها پرداخته شده است.

اول) رضایتمندی و امیدواری به زندگی. پس از پرسش سؤال، سه خانم از ادامه زندگی خود راضی بودند و امیدوارانه باقی زندگی خود را سپری می کردند. رضایت از زندگی بیانگر نگرش مثبت فرد نسبت به جهانی است که در آن زندگی می کند و در واقع همان احساس خشنودی که در پی دستیابی به آن زمانی نه چندان کوتاه سپری می کند. فلسفه ای است که شخص آگاهانه برای زندگی خویش انتخاب کرده و ناخودآگاه آن را در ذهن دارد (خوارزمی، ۲۰۰۹). زکی (۲۰۱۰) رضایت از زندگی را این گونه تعریف می کند: «نگرش فرد از ارزیابی عمومی نسبت به کلیت زندگی خود و یا برخی از جنبه های زندگی همچون زندگی خانوادگی و تجربه آموزشی. رضایت از نگاه این زنان کم شدن مشاجره، بهبود روابط با همسر و فرزند، دادن خرجی و حاصل شدن تغییرات خواسته شده و... تعریف شد. امید در مفهوم روزانه اش، یک انتظار خوب برای آینده است.» از نظر شناپدر^۱ (۲۰۰۶) امید به زندگی، مجموعه ای ذهنی که مبتنی بر حس متقابل اراده و برنامه ریزی برای رسیدن به هدف است. مشارکت کنندگان امیدواری را این گونه معنا کردند: آینده ای روشن و پر از موفقیت.

«واقعاً از خدا تشکر می کنم که زندگیم رو بهم برگردوند و الآن راضی هستم و

امیدوارم به زندگی مون» (دیپلم، شاغل، ۳۰ ساله)

دوم) عدم رضایتمندی و امیدواری به زندگی. ۵ خانم نسبت به آینده زندگی خود این چنین نگاهی داشتند.

«هیچ پیشرفتی نمی بینم جز اینکه تو ترمیل می روم و به هیچ جا نمی رسم. اما آینده پسر رو خیلی روشن می بینم یعنی مطمئنم که به جای خیلی خوبی می رسه.» (کارشناسی، شاغل، ۳۸ ساله)

سوم) عدم رضایتمندی و عدم امیدواری. ۴ نفر از خانمها از زندگی خود نه راضی هستند و نه امیدوارند.

«زندگیم رو مثل یه کشتی می بینم که تو طوفان افتاده و موجها، کشتی رو از این طرف و اون طرف می برنش و هر لحظه در حال غرق شدن هست.» (دیپلم، شاغل، ۳۹ ساله)
«من هیچ امیدی به ادامه دار بودن این زندگی نمی بینم و دوباره درخواست طلاق دادم و مهریه ام رو هم می خوام بگیرم.» (فوق دیپلم، خانه دار، ۳۸ ساله)

عدم رضایت از نظر این افراد تغییر نکردن اوضاع قبل و بعد از درخواست طلاق (همان دعوا و مرافعه ها، شک و بدبینی، ندادن خرجی و...) اشاره شده است و عدم امیدواری نیز یعنی آینده ای سیاه و تاریک و تحمل کردن زندگی را برای خود متصور شده اند.

بحث

ادراک عبارتند از فرایند پیچیده آگاهی یافتن از اطلاعات حسی و فهم آن. همچنین ادراک، فرایندی است که افراد، به وسیله آن، پنداشتها و برداشتهایی را که از محیط خود دارند، تنظیم و تفسیر می کنند و بدین وسیله، به آنها معنی می دهند. ولی ادراک می تواند با واقعیت عینی، بسیار متفاوت باشد. غالباً افراد از امری واحد، برداشتهای متفاوتی دارند که می توان گفت رفتار مردم، به نوع ادراک، پنداشت یا برداشت آنها (و نه واقعیت) بستگی

دارد. در این مقاله نیز به بررسی ادراک زنان متقاضی طلاق، دلایل انصراف و بازگشت به زندگی آنها پرداخته شد که بحث و نتیجه‌گیری به تفکیک انجام می‌گیرد. ادراک زنان از مدت زمانی که خانه خود را ترک کرده تا به خانه برگردند (البته تعدادی نیز این سیر ادراکات را در منزل طی کردند) پروسه‌ای زمان‌بر و دردناک تعریف شده است. در ضمن به دو ادراک منفی و منطقی نیز اشاره کردند. ادراک منفی همراه با هیجانات منفی و تردید بوده و پس از گذشت چند وقت این هیجانات فروکش کرده و ادراک منطقی که خود دارای دو بخش تفکر و اصلاح است، جلوه‌گر شده است. در این باره پژوهشی پدیدارشناختی مور (۲۰۱۵) نشان می‌دهد که مدت‌زمان چندماهه می‌تواند به زوجین کمک کند تا تصمیم درست و منطقی‌تری در مورد بازگشت به زندگی و یا طلاق صورت بگیرد؛ اما ممکن است نتایج این پژوهش در کشور ما صدق نکند. نتایج پژوهش استفنسون و دلانگیس (۲۰۱۹) و آریوجو و لیما (۲۰۱۶) با پژوهش حاضر همراستاست. تنها مطلبی که می‌توان افزود این است اگر افراد تصمیم به طلاق دارند باید تمام جوانب آن را نیز بسنجند تا بتوانند تصمیم‌گیری مناسبی در این زمینه داشته باشند.

فرزند برای اکثر زنان از اهمیت بسیاری برخوردار بود. می‌توان گفت وجود فرزند نقش مهمی در عدم طلاق این زنان به حساب می‌آید. در مصاحبه‌ها زنان اشاره می‌کردند که اگر فرزند نداشتیم به احتمال زیاد طلاق گرفته بودیم. احساس مسئولیت مادرانه در قبال فرزندان به نمونه‌ها اجازه نمی‌داد تا این حس را از فرزندانشان دریغ کنند. آنها تمام سعیشان را می‌کردند تا برای فرزندانشان مادران خوبی باشند اما همین احساس مسئولیت بیش‌ازحد نسبت به فرزندان موجب شده بود تا نقش همسر بودن را از یاد ببرند. این نمونه‌ها فراموش کرده بودند که اول همسر هستند برای شوهرانشان و بعد مادر برای فرزندانشان. با به دنیا آمدن فرزند خانواده به معنای واقعی خود شکل می‌گیرد اما اگر والدین با یکدیگر در تعارض باشند هرگز نخواهند توانست پدر و مادر خوبی برای فرزندانشان باشند. مسئله فرهنگی در

این مقوله بسیار مشهود است زیرا که در جامعه ما، مادران بسیار به فرزندان خود وابسته‌اند و حاضر می‌شوند، خود زجر بکشند و زندگی که دوست ندارند را تحمل کنند اما فرزندانشان برچسب فرزند طلاق را به خود نگیرند که این مطلب در دنیای غرب رنگ باخته است (سیاح و حسینی مجرد، ۲۰۱۱). شاهمرادی (۲۰۱۶) در نتایج پژوهش خود به این نتیجه رسیده است، افزایش تعداد فرزند احتمال طلاق را کاهش می‌دهد، یعنی هر چه تعداد فرزندان بیشتر باشد افراد کمتر به فکر طلاق می‌افتند؛ قادرنیا (۲۰۱۳) نیز در پژوهش خود به این نتیجه رسیده است که هرچه افراد بدون فرزند و یا با فرزندان کمتر باشند، احتمال طلاق در آنها افزایش می‌یابد. نتایج حاصله با پژوهش حاضر همسو است.

عدم حامی از عواملی بود که تصمیم زنان را برای طلاق سست می‌کرد. حامی به معنای اینکه فرد نه از نظر مالی تأمین بوده و نه اینکه خانواده اصلی‌اش در ادامه راه از وی حمایت می‌کند. در اوضاعی نظیر بحران، رکود اقتصادی و افزایش نرخ بیکاری، طلاق هزینه اقتصادی بالایی دارد و این در توان افراد کم‌درآمد نیست، در این اوضاع تمایل به طلاق کاهش می‌یابد (علی مندگاری و رزاقی، ۲۰۱۶) که با نتیجه پژوهش حاضر همسو است. از آنجاکه اکثر مشارکت‌کنندگان از طبقه پایین جامعه، از نظر مالی، محسوب می‌شدند، توان ادامه زندگی بدون حامی مالی را نداشتند. نمونه‌های پژوهشی در مصاحبه اشاره می‌کردند که آنها تنها هستند و خانواده‌های اصلی‌شان آنها را بعد از طلاق قبول نخواهند کرد. یکی از نمونه‌ها بیان کرد که وضعیت خانواده‌اش اصلاً طوری نیست که بتواند برگردد زیرا که خواهرهایش به دلیل فوت همسرانشان در خانه پدریشان زندگی می‌کند و اگر او نیز طلاق بگیرد خانواده توان تحمل کردن این بحران را نخواهد داشت. در نتیجه با توجه به نامساعد بودن اوضاع زندگی خود ترجیح داده بود تا از درخواست طلاق خود منصرف شود.

نقش فرصت مجدد در کاهش طلاق نیز بررسی شد که در این منظر زنان می‌خواهند آخرین فرصت را نیز به همسرشان بدهند زیرا که در آینده احساس پشیمانی کمتری کنند و

یا عذاب وجدان کمتر سراغشان بیاید تا روزی فرزندان و یا دیگران به خاطر ندادن فرصت مجدد آنها را مورد هجومه قرار ندهند. تعدادی از خانمها از اینکه به همسرانشان فرصت دوباره برای ادامه زندگی داده بودند راضی به نظر می‌رسیدند، اما تعدادی دیگر رضایت از زندگی نداشتند.

نگاه بد جامعه به زن مطلقه می‌تواند عامل منصرف کننده باشد زیرا که جامعه افرادی را که خاص هستند و از حالت نرمال خارج شده‌اند را طرد می‌کند و این امر ترس و نگرانی برای زنان به همراه خواهد داشت و ترس خود یک عامل بازدارنده است. برخی از مصاحبه‌شوندگان بیان می‌کردند که افرادی را سراغ دارند که پس از طلاق نگاه بد دیگران آزارشان می‌دهد و این تجربه بد را به دیگران منتقل می‌کنند. این مقوله نیز بسیار در فرهنگ ما دیده می‌شود که لقب زن مطلقه موجب آزار این زنان شده است اما در کشورهای اروپایی نگاه بد وجود ندارد و یا متفاوت با کشور ماست.

ترس از تنهایی را مشارکت‌کنندگان در حین مصاحبه اشاره کردند و ترس از اینکه برای همیشه تنها بمانند آنها را آزار می‌داد. می‌توان گفت تنهایی یک تجربه منفی و ذهنی است که با دو ویژگی انزوای اجتماعی و هیجانی شناخته می‌شود. تنهایی و انزوای هیجانی بر فقدان دلبستگی دوستانه دلالت می‌کند، ولی انزوای اجتماعی به نبود روابط با مردم و شبکه‌های اجتماعی در دسترس و شمار کوچکی از روابط اشاره دارند. مطالعات در این زمینه نشان می‌دهد بین ترس از تنهایی و رضایت از زندگی رابطه وجود دارد (میری و نجفی، ۲۰۱۷). ترس از تنهایی و انزوا از جمله مواردی است که احتمالاً به تداوم دلبستگی و احساس تنهایی و نگرانی از عدم تکیه‌گاه مناسب پس از طلاق در زندگی افراد نسبت داده می‌شود. این علائم اگرچه نشانه‌هایی از اضطراب جدایی را در خود دارند، اما نشان می‌دهند که زوجین دلبستگی‌های خاصی به همدیگر داشته و تنهایی را تجربه‌ای وحشتناک تصور می‌کنند. طرد شدن توسط جامعه و بستگان، بی‌اعتمادی نسبت به دیگران و دل‌تنگی حاصله از زندگی

گذشته از جمله عواملی هستند که منجر به ترس از تنهایی در افراد می‌شوند (خدابخشی کولایی، ۲۰۱۷) و این امر نیز موجب می‌شود تا افراد از تصمیم خود برای طلاق منصرف شوند.

استفاده از خدمات مشاورتی و مشاوره‌ای در طرحی که چند سال است از سوی قوه قضاییه اعمال شده است پس از برگزاری دادگاه چند جلسه مشاوره می‌تواند راهگشا باشد و یا از جلسات مشاوره خارج از دادگاه نیز می‌توان برای بهبود وضعیت زندگی استفاده کرد. معاون امور اجتماعی سازمان بهزیستی کشور (مسعودی فرید، ۲۰۱۵) براین عقیده است که اجرای آزمایشی طرح بشیر^۱ باعث کاهش ۶۰ درصدی نرخ طلاق استان یزد شده و ۶۰ درصد متقاضیان طلاق، پس از ارجاع به مراکز مشاوره در این طرح، از طلاق انصراف دادند. این ارقام نشان می‌دهد که مشاوره‌های قبل از طلاق بسیار مؤثر است و باید به طور جدی‌تری به این قبیل فعالیتها پرداخته شود. اما با توجه به تبلیغهایی که صورت می‌گیرد هنوز مسئله مشاوره گرفتن رونق نیافته است و اکثر افراد زمانی به مشاوره مراجعه می‌کنند که مسئله حاد شده است و زمان بیشتری برای حل مشکلات نیاز است از طرف دیگر به دلیل بالا بودن هزینه مشاوره افراد کمتری راغب به استفاده از مراکز مشاوره هستند.

افراد دارای شخصیت وابسته هم برای تصمیم‌گیریهای عادی و هم برای تصمیمات مهم به دیگران وابسته هستند و بدون دیگران نمی‌توانند فعالیتی انجام دهند. حتی وقتی عقیده خودشان با عقیده دیگران تفاوت دارد، گاهی حرف دیگران را قبول می‌کنند صرفاً برای اینکه طرف مقابل آنها را طرد نکند. تمایل آنها به ایجاد و حفظ روابط میان فردی مبتنی بر حمایت و ساپورت ممکن است باعث شود خصوصیات رفتاری دیگری نیز در آنها بوجود آید، از جمله اطاعت و حرف‌گوش‌کنی، خجالتی و ترسو بودن و انفعال (گنجی، ۲۰۱۴). بعضی

۱- در اجرای این طرح، دادگستری موظف است پس از این‌که زوجین درخواست خود را برای طلاق ارائه کردند، آنها را برای ارائه خدمات مشاوره به بهزیستی ارجاع دهد و زوجها از این خدمات بهره‌مند شوند. طرح اولیه در شهرهای یزد و مشهد اجرا شد و به دلیل مؤثر بودن در بقیه شهرها تعمیم داده شد.

رویدادها، مثل فوت یکی از والدین یا هر دو، یا مورد غفلت و بی‌اعتنایی از سوی والدین یا جانشینان آنها، ممکن است باعث شود فردی دچار شخصیت وابسته شود (گنجی، ۲۰۱۴). در این پژوهش نیز هر سه خانمی که به علت وابستگی از طلاق منصرف شده‌اند یکی از والدین و یا هر دو والد را از دست داده‌اند. هر سه این خانمها به نحوی فقدان و نبود والدین خود را احساس می‌کردند و همین موجب شده است که دیگر تحمل ناکامی را نداشته باشند. تجربه‌های درونی شده اولیه ناخودآگاه و حل‌نشده دوران کودکی این افراد است که موجب می‌شود رابطه‌ای وابسته گونه به همسر خود داشته باشند. از طرفی پژوهشی که تیلدن^۱ و همکاران (۲۰۱۰) انجام داده‌اند نشان داد که ویژگیهای شخصیتی خاص مانند وابستگی، حساسیت بین فردی، ممکن است فرد را در معرض مشکلات زناشویی قرار دهد. این پژوهش نیز با نتایج یافته شده در پژوهش حاضر هم‌راستا است.

نگاه به زندگی فعلی در دو منظر رضایتمندی و امیدواری پس از انصراف از جدایی بررسی شده است. هر یک از نمونه‌های مورد پژوهش با نگاه متفاوتی به زندگی خود ادامه دادند. تعریفی که زنان از رضایت زندگی بیان کردند، کم شدن مشاجرات، بهبود رابطه با همسر، دادن خرجی به زنان، تغییرات خواسته شده و غیره بود. امیدواری این‌گونه تعریف شد: آینده‌ای روشن همراه با موفقیت که برخی موفقیت را در زندگی فرزندان‌شان معنا کردند. یکی از این خانمها درخواست طلاق مجدد داشت و درخواست مهریه کرده بود که این نشان از عدم رضایت و عدم امیدواری فرد است. با توجه به فراوانی عدم رضامندی مشخص است که زندگی این افراد هنوز شکننده بوده و نیاز کمک خواهی به چشم می‌خورد. پژوهشی که شیوتا^۲ و لونسون (۲۰۰۷) انجام دادند نشان داد رضایت زناشویی احتمال کمتری از طلاق را پیش‌بینی می‌کند. در واقع فقدان یا کاهش احساس رضایتمندی زناشویی، خود می‌تواند

-
1. Tilden
  2. Shiota

سبب ایجاد محرکی برای تصمیم به جدایی و طلاق شود (وایت، مکلین و دیوید، ۲۰۰۸، به نقل از زارع و صفیاری جعفرآبادی، ۲۰۱۵).

نتایج این پژوهش نشان داد که برخی از زنان پس از درخواست طلاق پشیمان شده و انصراف می دهند و به زندگی خود بازمی گردند. وقتی افراد متوجه می شوند یا تصور می کنند که اگر آنها در گذشته تصمیمی متفاوت اتخاذ می کردند، وضعیت فعلی شان بهتر می شد، احساس پشیمانی می کنند. هدف از پشیمانی کم کردن مسئولیت تصمیم گیری و به حداکثر رساندن کیفیت، توجیه پذیری و برگشت پذیری تصمیم است و هدف نهایی آنها سرکوب نارضایتی است (زیلنبرگ و پیتر، ۲۰۰۷). بدین معنا که فرد با جمله «من داشتم می رفتم و تو من رو مجبور به برگشتن کردی» مسئولیت خود را در قبال اتفاقات پیش رو کاهش می دهد. فکر اینکه شاید با درخواست طلاق و برگشت بتواند تلنگری به زندگی وارد کند تا وضعیت موجود را بهبود ببخشد و در نهایت سؤالی را که ممکن است در آینده خود یا فرزنداناش بپرسند که «چرا تمام تلاشت را برای حفظ زندگی انجام ندادی؟»، فرد را از کاری که قصد انجامش را داشته منصرف می کند. پژوهشگر به سختی توانست این مشارکت کنندگان را بیابد زیرا که مراکز مشاوره و دادگاههای خانواده هیچ همکاری با پژوهشگر انجام ندادند و می توان گفت سیستمی برای مرتب کردن این گونه افراد در دادگاهها وجود ندارد که پژوهشگران از آمار دقیق این افراد آگاه شوند. محدودیت دیگری که این پژوهش داشت، عدم همکاری مردان بود. زیرا که اگر مردان نیز در این پژوهش همکاری داشتند می توانست نتایج کامل تر و جذاب تری را داشته باشد که پیشنهاد می شود پژوهشگران آینده به این مسئله نیز بپردازند. پیشنهاد دیگر اینکه افراد منصرف شده از طلاق نیازمند راهنمایی هستند تا بتوانند در بازگشت به زندگی بهتر عمل کنند و بهتر است برای آنها کلاسهای آموزشی

1. White, Maklein and David

2. Zeelanberg and Pieters

در زمینه مهارت‌های زندگی و غنی‌سازی زوجین برگزار شود تا با رضایتمندی و امید بیشتر به زندگی خود ادامه دهند.

ملاحظات اخلاقی

منابع مالی

این مقاله بخشی از پایان‌نامه کارشناسی ارشد سیده مریم پورموسوی انصراف از جدایی تعدادی از زنان متقاضی طلاق است و هیچ‌گونه حمایت مالی از نویسنده نشده است.

مشارکت نویسندگان

تمام نویسندگان در طراحی، اجرا و نگارش همه بخش‌های پژوهش حاضر و مقاله استخراج شده مشارکت داشته‌اند.

تعارض منافع

بنا به اظهار نویسندگان، در این مقاله هیچ‌گونه تعارض منافی وجود ندارد.

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

نویسندگان کلیه نکات اخلاقی شامل رضایت‌نامه آگاهانه، حسن رفتار و پرهیز از آسیب رساندن به شرکت‌کنندگان، اعتمادسازی و عدم تحریف داده‌ها را در این مقاله رعایت کرده‌اند. در ضمن از تمام مشارکت‌کنندگان صمیمانه سپاسگزاری می‌شود.

- Afrasiabi, H., & Jahangiry, S. (2016). Relationship pathology of women's social interactions. *Woman Quarterly in Policy Development*, 14 (4) [Persian].
- Ali Ashrafi Zaki, Z. (2010). Relationship Between Religion and Life Satisfaction among Students of Islamic Azad University of Tabriz. *Islamic Educational Research Scientific Journal*, 6(12), 141-153. [Persian].
- Ali Mandgari, M., Razaghi, N., & Bibi, H. (2016). Effective Economic Subjects in Divorce Decisions. *Women's Research, Humanities and Cultural Studies Institute*, 7(3), 109-135. [Persian].
- Amato, R. (2012). The consequences of divorce for children and adults, the translation of Mahnaz Mohamadizadegan. Tehran: Press Club publications [Persian].
- Amato, P. R., & Beattie, B. (2011). Does the unemployment rate affect the divorce rate? Analysis of state data 1960-2005, *Social Science direct*, 40, 705-715.
- Araújo, T., & Lima, O. (2016). Separation and Loss: A Study on the Impact of Divorce. *An International Journal on Personal Relationships*, 10(1), 3-9. doi: 10.5964/ijpr.v10isupp1.236
- Biabangard, I. (2012). *Research Methods in Psychology and Education. Volume 1*, Tehran: Publishing of Time [Persian].
- Delaware, A. (2017). *Theoretical and practical bases of research in humanities and social sciences*. Tehran: Growth Publishing [Persian].
- Ghadernia, K. (2013). *Study of Factors Affecting the Divorce's Couples Orientation and Its Causes in Tehran*, Master's Thesis. Islamic Azad University, Tehran Branch, Faculty of Social Sciences [Persian].
- Ghasemi, Al., & Saroukhani, B. (2013). Factors related to divorce in couples applying for divorce in Kermanshah. *Quarterly Journal of Social Studies in Iran*, 10 (39) [Persian].
- Ganji, Mehdi. (2014). *Psychological Pathology Based on DSM-5 Vol. I and II*. Tehran: Savalan [Persian].
- Gueš, G., MacQueen, K. M., & Namey, E. E. (2011). *Applied thematic analysis*. sage.
- Heidary, H, Fariabi, M, Fazlzade, A. (2014). Structural model design The sense of consumer guilt for predicting future behaviors. *Journal of Scientific Management - Research Management*. 6 (2), 291 – 314 [Persian].

- Jalali, Z. (2009). Family degeneration, Central Journal of Women and Family Affairs, 1 (3), 76 - 108. [Persian].
- Kameli, M J. (2007). Descriptive study of the causes and factors affecting the incidence of social harm of divorce in Iranian society according to available statistics and documents. Journal of Disciplinary Knowledge of Social Sciences, 3 (35). 180-198. [Persian]
- Kharazmi, Sh. (2009). quality of life and index of happiness, tehran: propaganda of seven advertisement [Persian].
- Khodabakhsh Kolai, A. (2017). The effectiveness of group treatment is based on the acceptance and commitment of the feeling of loneliness and the psychological compliance of divorced women. Journal of Medical Sciences of Torbat heidarie, 3 (5), 68 – 74 [Persian].
- Masoudi Farid, H. (2015). Interview with Mehr News Agency. [http :/ Yon.ir/G7wu3](http://Yon.ir/G7wu3).
- Mac, Natasha (2015). Scientific Guide to qualitative research. Translation, Naderi Habib Alah, Kazemi, Sayyid Fatemeh. Tehran: Savalan Publications [Persian].
- Manen, M, van. (2015). Phenomenology of practice. Journal of Phenomenology and practice, 1(2), 11-30.
- Meshki, M, et al. (2011). Investigating the situation and factors related to divorce from the perspective of divorced couples in Gonabad in the year 87-88. Quarterly Journal of Gonabad University of Medical Sciences and Health Services, 17 (1), 44-35.
- Miri, N, Najafi, M. (2017). The role of intimacy, loneliness and mood in predicting marital satisfaction, Qom University of Medical Sciences Journal, 11 (3), 66-74 [Persian].
- Mohammad Pour, A. (2015). Qualitative research method of anti-procedure, Volume I and II. Tehran: Publications of Sociologists [Persian].
- Mohammad Pour, A. (2009). Quality Evaluation in Qualitative Research: Principles and Strategies for Autonomy and Generalizability. Journal of Social Sciences, 12 (4), 73-106 [Persian].
- Monadi, M, Abedi, F, Talebzadeh Shooshtari, L. (2015). Applied qualitative research method. Tehran: Sociologists [Persian].
- Moore, E. (2015). Article. Delaying Divorce. Journal of Family Issues. 10(3),11-30.

- Polkinghorne, D. (1983). *Methodology for the human sciences: Systems of inquiry*. Suny Press.
- Qahari, Sh, Boulahari, J. (2015). *Divorce counseling: A guide by psychologists and counselors*. Tehran: Ghatra Publishing [Persian].
- Raštegari, Sh. (2012). *examining social and economic factors related to attempted divorce*. The top thesis is Shiraz University, the School of Women Studies [Persian].
- Refel, L. (2005). *A stalemate in marriage. the translation of Behzad Rahmati*. Tehran: Tavana [Persian].
- Sadr al-Ashrafi, M. et al. (2012). *Pathology of divorce (causes and factors) and strategies to follow it*. *Journal of Humanities*, 7 (73 and 74). [Persian]
- Sarokhani, B. (2019). *research divorce in recognizing the reality and its causes*. Tehran: tehran university [Persian].
- Sayah, M., Husseini Mojarad, A. (2011). *A study of the maternal crisis in the Western World and its effects on Iranian society*. *Journal of Women and Family Socio-Cultural Council*, 14(3), 211-245.
- Shahmoradi, S. (2016). *Divorce prediction based on personality traits, mental disorders and demographic characteristics*. *Journal of Cultural-Educational Women and Family*, 11 (35), 61-80. [Persian].
- Shiota MN & Levenson RW.(2007). *Birds of feather don't always fly farthest: similarity in big five personality predicts more negative marital satisfaction trajectories in long- term marriages*. *Journal of Psychology and Aging*; 22: 666-675.
- Snider M.(2006). *The discursive proportion of hope: a qualitative analysis of cancer patients speech, qualitaive health research*; 12(2).
- Stephenson, E, DeLongis, A. (2019). *A 20-year prospective study of marital separation and divorce in stepfamilies: Appraisals of family stress as predictors*. *Journal of Social and Personal Relationships*, 36(6), 1600-1618.
- Streubert Speziale, H. J., & Carpenter, D. (2003). *Qualitative research in nursing*. Third Edition. Philadelphia: Williams & Wilkings Co.
- Tilden, T. Gude. & Hoffart, A. (2010). *The Course of Dyadic Adjustment And Depressive Symptoms During And after Couples Therapy: A Prospective Follow up Study of Inpatient Treatment*. *Journal of Marital and Family Therapy*.36(1), 43-58.

- Zaree, B, Safyari JafarAbadi, H. (2015). The study of the relationship of factors affecting the satisfaction of marital life among married women and women in Tehran, *Journal of Women's Psychological Studies*, 13 (1), 111 - 140 [Persian].
- Zeelanberg, Pieters. (2007). A Theory of Regret Regulation. *Journal of Consumer Psychology*, 17(1), 3-18.